

Jens Liljestrand: Vaikka kaikki päättyisi

[AM/30 ADMIN](#)

RISTO NIEMI-PYNTTÄRI (16.11.2022)

Ilmastokatastrofi on kiihtynyt tilanteeseen, jossa metsät palavat Pohjois-Ruotsissa ja ihmisiä evakuoidaan. Vaarat tiedettiin, mutta päätöksiä ei tehty. Jens Liljestrandin romaanissa metsäpaloista alkaa sähellyksen ja harkitsemattomien ratkaisujen aika.

Tuolla kauempana palaa. Aika lähteä täältä. Nyt mekin olemme ilmastopakolaisia. #climatechange.
(22)

Vaikka kaikki päättyisi on cli-fi romaani, mutta metsien dystopian sijaan se keskittyy ihmisiin, joista kukaan ei osaa toimia oikein. Kuitenkin ne, jotka pitävät huolta toisista pelastavat edes hieman tulevaisuutta.

Romaanin taustalla piilee kysymys: onko lapsille tulevaisuutta. Kun kaaos alkaa, vain omista (ja omaisuudesta) pidetään huolta. Evakkotaipaleella tapellaan, jotta saadaan juomavettä omille lapsille, omaisuutta vartioidaan asein – ja näin vain lisätään kaaosta.

Laaja romaani keskittyy elokuun loppuun. Sen neljä minä-kertojaa tekevät romaanista rikkaan ja moniäänisen. Kerronta ei ole erityisen kielikeskeistä, eikä tiheää – se on siis äänikirjaksi sopivaa. Teksti polveilee joustavasti, lauserytmi palvelee vaivatonta lukukokemusta, ja Jaana Nikulan käännös tavoittaa tämän erinomaisesti.

Romaanin ensimmäisessä osassa kriisi eskaloituu. Näkökulma on valistuneessa perheessä, joka on lomalla toipumassa koronakriisistä. Tavallinen tukholmalaisperhe, joka ei reagoi ajoissa metsäpaloon, joka sähköauton lataus unohtuu, joka vaeltaa jalkapatikassa lastenrattaineen, joka harhailee ja eksyy – ja joka hukkaa lapsensa vaelluksella kohti evakuoitikeskusta.

Jalkaisin vaeltavien perheiden lapset uupuvat ensiksi, heitä yritetään saada vieraisiin autoihin. Mutta siinäkin on vaaransa, lapsia katoaa.

”Anna vauva tänne nyt vain” ääni kohoa ja kuuluu terävänä hengityshuivin takaa ”voit luottaa minuun, minä en jättäisi vauvaa tielle.. en helvetissä jätä vauvaa, jos niin tekee ei ole ihminen eikä mikään,” (44).

Tapahtuu siis se, mitä ei uskoisi kenellekään vanhemmalle käyvän – kun huolenpito herpaantuu, lapset menevät hukkaan.

Kertojana on perheen isä, Dirik, menestynyt ja itsevarma PR-konsultti, mies parhaassa iässään. Hän pitää itseään sankarihahmona, eli tekee rohkeita päätöksiä pohtimatta niitä kenenkään kanssa. Dirik etenee kuin toimintasankari: vaimo ja lapset tosin katoavat, vaikka sankarin ainoana huolena oli pelastaa heidät.

Tällainen selviytymistaistelun tarinalinja on filmeistä tuttu. Ei tunnu yllättävältä että viimein, kun sankari pääsee Tukholmaan, hänellä on enää vauva sylissään, kaikki muu on menetetty.

Onneksi sankarilla on kerronnassa toinenkin ääni, hänen sisäinen puheensa. Kursivoituna se seuraa hänen toimintaansa. Dirik on turhamainen, hän nauttii jo etukäteen sankariteoistaan, hän kuvittelee jopa antavansa haastatteluja medialle:

”Kaikkeen tottuu, minä sanon kun toimittajat kyselevät, sehän ilmastonmuutoksessa niin hirveää onkin, että opimme elämään metsäpalojen ja helteen kanssa...” (52)

Dirik kuvittelee puhuvansa kuin ilmastoasiantuntija, vaikka media haluaisi vain tavallisen miehen repliikin sieltä savun keskeltä. Sitten Dirik kuvittelee myös miten vaimo vetoaisi häneen perheen suojelijana;

”Ole niin kiltti ja vie meidät pois täältä, Carola sanoo paksulla äänellä, ”vie minut ja lapset heti täältä pois” (64)

Sankari varastaa mönkijän. Sillä hän aikoo kuskata perheen pois katastrofialueelta. Hänen kuvittelemansa loppurepliikki on kuin toimintafilmiä:

”Olen ratkaissut ongelman parhaani mukaan, ja nyt lähdetään, jotain sellaista aioin sanoa”. (64)

Mutta perhettä ei löydykään tien varresta, se on kadonnut. Hän ei huomannut kertoa heille, miksi oli häipynyt. Kohta Dirikin sisäinen ääni onkin pelkkää huolta ja huonon isän katumusta;

En enää äkäile Viljalle, kuuntelen Zackin lörpötystä, luen enemmän kuvakirjoja Beckalle, minusta tulee parempi isä, olen läsnä, oikeasti,” (68).

Romaanin liikkeelle paneva voima on siis yritys pitää huolta lapsista. Juuri siinä vanhemmat tekevät pieniä lipsahduksia, joilla on isot seuraukset. Murrosikäinen Vilja, leikki-ikäinen Zack sekä Becka - vauva joutuvat kukin kadoksiin, ainakin joksikin aikaa. Ja vanhemmilla on edessään lähes mahdoton tehtävä kaoottisessa tilanteessa.

Romaani nimi Vaikka kaikki päättyisi viittaavan tähän huolenpidon teemaan. Samalla kyse on tulevaisuuden vertauskuvasta. Dirik kuljettaa vauvaa, kuin viestikapulaa kohti tulevaisuutta, mutta välit Vilja-tyttäreeseen – todelliseen sankariin – menevät poikki.

Romaanin viimeisessä jaksossa 14-vuotias Vilja, eräänlainen Greta Thunberg, auttaa ihmisiä katastrofialueella. Hänen sisäisessä äänessään on päättäväisyyttä:

Koska vanhemmistani ei ole mihinkään, minä ajattelen, koska en luota siihen, että he osaisivat pitää huolta sisarestani, koska he eivät selviä tästä kaaoksesta” (421).

Neljässä romaanin osassa neljä kertojaa välittävät kokemuksestaan ilmastokatastrofista huolenpidon ja välittämisen kannalta. Teos ei lopultakaan ole varsinainen clifi-romaanin, se mitä luonnossa tapahtuu saa väistyä inhimillisen huolen tieltä – keskeistä onkin huolen etiikka – *ethics of care*.

Kaksi muuta kertojaa ovat nuori mies ja nuorehko nainen, molemmat kuvataan itsekeskeisinä ja pahimman luokan kuluttajina. Nuori mies, André, on luksusveneellä purjehtimassa oleva miljoonaperijä. Seuraavan luvun nainen, Melanie, on isoa tiliä tekevä somettaja. Ilmastokriisin näkökulmasta he ovat täysin vailla realiteettien tajua, vailla edellytyksiä oikeaan toimintaan.

Näiden kahden kertojahahmon funktio romaanissa liittyykin välittämisen ja huolenpidon etiikkaan. Tapahtumien myötä he oppivat välittämään muista. Somettaja Melanie haluaa nauttia elämästä kuluttamalla, ja ”vaikka kaikki päättyisi” niin me ehdimme vielä nauttia. Tähän hän kehottaa myös

influenssereille pitämässään puheessa. Hänen sanomansa on: miksi me välittäisimme luonnosta, eihän sekään välitä meistä:

"Luonto ei välitä meistä paskaakaan...Ei se kiitä sinua siitä, että ostit hybridauton eikä ole sinulle kiltti, koska asensit aurinkopaneelin...Meidän tekomme eivät ylipäänsä enää vaikuta ilmastonmuutoksiin ...jos asiaa katsoo kosmisesta tai evolutionaarisesta perspektiivistä se on täysin yhdentekevää...Millä sitten ON väliä? ... Hyvällä punaviinillä on väliä, ja tummalla suklaalla ja mehukkailla pihveillä ja hienoilla vaatteilla...unelmamatkoilla on väliä." (74-75).

Vähitellen käy ilmi, että Melanien iloa ja nautintoa korostava sometoiminta onkin aktiivista tuskan välttämistä. Kunnes hänen entinen rakastajansa, Dirik, ilmestyy vauva sylissään hänen ovelleen, Melanie ei voi muuta kuin majoittaa heidät. Vastenmieliseksi koettu toisista huolehtiminen auttaa hänet vähitellen ulos omasta ahdistuksestaan.

Kolmas kertoja, André, tennistähden poika, on varsinainen itsensähemmottelija. Hän uskoo että isän perintö antaisi tarvittavan buustin menestyvään yritystoimintaan. Metsäpalojen aikaan he purjehtivat saaristossa Tukholman edustalla. Poika saa kuunnella itseriittoisen isän puheita kyllästymiseen asti.

Toimintaromaaneihin kuuluvat ekoterrorismin kliseet oli kait pakko tuoda tähänkin teokseen. Polttoainesäiliöitä räjäytellään, samoin luskusveneitä, Samalla André löytää ikäistään seuraa ja toiminnallisen puolen itsesään. Samdholmin saaristo lienee miljöönä yhtä lailla ikoninen kuvauskohde, siihen verrattuna savuavat metsät, keskellä ei-mitään. ovat kai tylsää kuvattavaa.

Romaanin päätösoosassa siirrytään takaisin metsäpaloalueelle, kertojana on Vilja. Kotiin pääsyä odotellessa hän liittyy nuoriin avustustyöntekijöihin. Tositoimiin Vilja pääsee vasta kun valehtelee ikänsä Liljestrandin kerronta on vakuuttavaa, hän osoittaa miten nopeasti tyttö oppii ajamaan ambulanssia.

"Pelastuslaitoksen auto on punainen ja keltainen ja kaksi viikkoa sitten se varmaan oli vielä puhdas, mutta nyt se on rapaiunen kosla, jonka valot eivät pala, tuulilasissa on iso särö ja toinen kylki on naarmuilla. Minusta on silti ihana ajaa sillä metsäteillä, nähdä ikkunasta miten höyryävä runneltu maisema kiittää ohi..." (429).

Autolla ajoa olennaisempaa on se, että Vilja tajuaa että kyse on hänen tulevaisuudestaan. Sitä kiihdyttää teinirakkaus, mutta myös kateus ja mustasukkaisuus. Tämä kaikki saa 14-vuotiaan toiminaan ajoittain hyvin oivaltavasti, ja varsin uskottavasti.

Välähdyksen omaisesti Vilja näkee myös kuvan vanhempiensa avuttomuudesta:

”Tien varrelta meille huudetaan pysähtymiskäskeyä, ihmiset kohottavat vauvojaan kuin uhrilahjana jollekin armottomalle jumalalle,” (497).

Jens Liljestränd: Vaikka kaikki päättyisi (Även om alt tar slut) suom. Jaana Nikula, WSOY 2022

Risto Niemi-Pynttari on kirjallisuuden ja kirjoittamisen dosentti Jyväskylän yliopistosta